

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

”Bygden blir vad du själv gör den till”

– En kritisk diskursanalys av foton tagna i Jämtlands län

“The community will be what you make of it”

– A critical discourse analysis of pictures from the county of
Jämtland

Ida Lindman

”Bygden blir vad du själv gör den till”

- En kritisk diskursanalys av foton tagna i Jämtlands län

“The community will be what you make of it”

- A critical discourse analysis of pictures from the county of Jämtland

Ida Lindman

Handledare: Elisabeth Wollin Elhouar, Södertörns Högskola,
Institutionen för historia och samtidsstudier

Examinator: Kjell Hansen, Sveriges Lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2015

Bilder: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd upphovsrättsinnehavaren.

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: kritisk diskursanalys, representation, bildanalys, makt, Jämtland

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar bilder från Jämtlands län och tolkar dessa utifrån en bildanalysmodell. Texten är en kandidatuppsats i landsbygdsutveckling. Syftet med uppsatsen är att avtäckta de diskurser som omgärdar foton från Jämtlandsregionen. Det teoretiska ramverket utgörs av Norman Faircloughs *kritiska diskursanalys* samt Stuart Halls begrepp *representation* och ligger till grund för uppsatsen.

Materialet består av insamlade bilder från Jämtlands län i tre olika kategorier; turism, inlandsrörelsen samt privatpersoners bilder. De utvalda fotona tolkas genom en analysmodell där tyngpunkten ligger på själva språket som förmedlas i bilderna. Det berättande bildspråket benämns, efter diskussion, som en kvalitetsdiskurs samt en marknadsdiskurs. Diskurserna påvisar hur man pratar om Jämtland men också vad människor väljer att visa upp och förhåller sig till den dominerande diskursens makt. Uppsatsen pekar på hur bildspråket tas i uttryck via symboler och påverkas av ojämnliska maktrelationer mellan de avtäckta diskurserna.

Nyckelord: kritisk diskursanalys, representation, bildanalys, makt, Jämtland

Abstract

This paper deals with images from Jämtland and interpret them based on an image analysis model. The text is a thesis in rural development. The purpose of this paper is to unveil the discourses that surround photos from the region of Jämtland. The theoretical framework consists of Norman Faircloughs *critical discourse analysis* as well as Stuart Halls concept of *representation*, which will form the basis for achieving my thesis goal.

The material consists of collected images from Jämtland in three different categories; tourism, the north-Swedish movement as well as private pictures. The selected photos are interpreted by an analysis model where the center is the language in itself. The pictures narrative is named, after a discussion, as the “quality discourse” and the “market discourse”. Discourses demonstrates how people talk about Jämtland as well as what they are picturing, and relates to the dominant discourse who has the most power. The thesis points out how the imagery is expressed through symbols and is affected by unequal power relations between the uncovered discourses.

Key words: critical discourse analysis, representation, image analysis, power, Jämtland

Innehåll

1 Inledning.....	5
1.1 Min bakgrund	7
1.2 Frågeställning och syfte.....	8
1.3 Teoretiskt ramverk	9
1.3.1 Kritisk diskursanalys	9
1.3.2 Representation	10
1.4 Tidigare forskning	11
1.5 Tillvägagångssätt.....	11
1.5.1 Bildanalys.....	12
1.5.2 Kritisk diskursanalys som metod.....	13
1.5.3 Kritisk bildanalysmodell.....	13
1.5.4 Urval.....	14
2 Jämtlands län – i turismens objektiv	16
2.1.1 Pensionärsprofilering.....	16
2.1.2 Ett naturligare stadsliv	18
3 Vardagen i det nordsvenska inlandet	21
3.1.1 Bygdegårdens öppna dörr.....	21
3.1.2 Fjäll-latte	24
3.1.3 Barn med fria tyglar.....	25
4 Landsbygdsfamiljens bilder	28
4.1.1 Skoteravfall	28
4.1.2 Håll i dig på fjälltur	31
5 Sammanfattande ord.....	34
Referenser	36
Källor och Litteratur	36

Bildförteckning

Bild 1. Kronotorpare Elias Svande, Hunneberg, Vilhelmina kn, juli 1961. Fotograf: Sune Jonsson.	5
Bild 2. Vilostund från cykeltur. Kategori: Tursim. Fotograf: Ingrid Kjellsson.....	16
Bild 3. Stadsliv. Kategori: Turism. Fotograf: Sandra Lee Pettersson.....	18
Bild 4. Bygdegårdens öppna dörr. Kategori: Inlandsrörelsen. Fotograf: Katja Kristoffersson.....	22
Bild 5. Fjäll-latte. Kategori: Inlandsrörelsen. Fotograf: Katja Kristofersson.....	24
Bild 6. Sommarbarn med fria tyglar Kategori: Inlandsrörelsen. Fotograf: Katja Kristofersson.....	26
Bild 7. Skoteravfall. Kategori: Privata bilder. Fotograf: privat.....	29
Bild 8. En hjälpande pinne. Kategori: Privata bilder. Fotograf: Privat	31

1 Inledning

Bild 1. Kronotorpare Elias Svande, Hunneberg, Vilhelmina kn, juli 1961. Fotograf: Sune Jonsson.

Sune Jonsson (1930-2009) har under lång tid fotografiskt dokumenterat vardagen och levnadsförhållanden i glesbygdens Sverige. Hans rika arv i form av foton visar en skildring av inlandet som anspelar på politiska konsekvenser för individer, främst småbrukare, en genuin framställning med mycket variation i motiven. Hårt slit och karga förhållanden är ett gemensamt drag som allt som oftast syns i bilderna, men även glädje emellanåt. På bilden ovan kan mycket information utläsas. En äldre man sitter på en hugkubbe bredvid vedspisen i sitt kök, trots pinnstolen som står några meter bort. Där pryder inga värmande tavlor och broderier väggarna, men däremot nyttjar både kaffet och de blöta upphängda kläderna den vedeldade spisens värme. Mannen, som enligt undertexten heter Elias Svandes, sitter och tittar rakt in i kameran och pillar på händerna i knät, liksom för att ha något att

göra medan kortet blir taget. Hans kläder är pösiga och hans skor rejäla.

Andra av Sune Jonssons foton är tagna utomhus, där människor präglar landskapet med hjälp av redskap, djurskötsel, matproduktion och nyttjar naturens resurser. Människorna på bilden utför ofta sina vardagssysslor i naturen, tvättar kläderna i ån och sig själva i ett badkar på gården och gemensamt är att de alla har fastnat på bild. Många av Sune Jonssons foton är tagna i Västerbotten men kopplas ihop med situationen som är gemensam för det i det nordsvenska inlandet. Sune Jonsson dokumenterar människan utanför stadens miljö på 1900-talets andra hälft. Därmed illustrerar han hur landsbygden ger förutsättningar för liv i det inland som Jämtlandsregionen fortfarande är en del av.

I denna uppsats tar jag avstamp i Sune Jonssons verk och skildringar av inlandet för att få en bakgrund till hur inlandet skildrats i fotografier. Med dessa bilder som startpunkt vill jag rikta fokus på nutida bilder av Norrlands inland. Det som tidigare visades upp i Sune Jonssons bilder var både vackert och eländigt, men hur visas det upp idag, vad berättar bilderna genom bildspråket och hur skiljer sig budskapet hos de olika sändarna? Mer specifikt är det fotografier från Jämtlands län som jag i denna uppsats undersöker.

Bilder definierar vårt liv, återspeglar värderingar så väl som att de skapar nya föreställningar (Morgan & Pritchard 1998). Bilder har även en förmåga att förändra sin mening över tid då kulturer eller representationsstrukturer förändras (Mitchell 1994). Det kan skapa en problematik i kombination med att samma bilder med hjälp av ojämnliska maktförhållanden definierar oss (Fairclough 2001).

Jag utgår ifrån Faircloughs kritiska diskursanalys, med Foucaults definition på makt, samt Stuart Halls begrepp representation som verktyg för att uppnå syftet.

”[N]u upptäckte jag t ex också hur fint hemmiljön karakteriserar både människorna och den tid i vilken de verkade.” (Sune Jonsson ur *Hemmavid*, 1986, om hans erfarenheter som ledde till denna upptäckt)

Citatet hjälper att understryka den vikt bilder har i att representera den tid vi lever i. Det är bakgrunden både till valet att diskutera vad bilder säger oss men motiverar även valet av bilder från vardagen och varför de är ett rikt material att forska på. Där kommunicerar bilder via ett annat språk än det talade, genom bildspråk. De skapas, precis som en radioreklam eller en berättelse, inom ramarna för den befintliga diskursen. Det är ingen slump att ett foto produceras på ett visst sätt då det finns outtalade regler om vad som ska och inte ska få representeras inom diskursen. Nordströms analysmetoder (1984) tillför en ram av hur bilder kan ses i ett större sammanhang. Foton är som sagt intressanta att studera i sig, hur verkligheten framställs, men en faktor som inte går att undgå är den som står bakom fotot, det vill säga sändarkontexten (Nordström 1984). I de valda fotonas fall är sändaren sällan fotografen själv, utan sändarkontexten är snarare påverkade av star-

kare intressen. Tolkningen kommer även att påverkas av en annan faktor, den specifika brukarkontexten. Alltså hur fotot är samansatt med andra bilder i till exempel en utställning, vilket kan förändra hela bildens produktion av mening.

För att klargöra vad jag menar med en bild (samt ett foto) väljer jag att definiera det som:

[Organized] representation of an object, a person or a place in an individual's cognitive system and embraces both a definition of that object, person or place and a recognition of their attributes (Morgan & Pritchard 1998:30)

När jag använder "bild" syftar jag på fotografier, alltså själva materialet. Bilder i en vidare mening benämner jag istället med termer som "självbild" och "samhällsbild".

1.1 Min bakgrund

Jag skriver denna uppsats med ett visst bagage och erfarenheter, det går inte att frånkomma. Min bakgrund med att först ha bott i Jämtlandsregionen för att sedan flyttat till en storstad är en betydande grund för mitt intresse till ämnet. Det är även min styrka. Om läsaren gör annorlunda tolkningar av foton än mig väljer jag att inte se det som ett orosmoln utan snarare intressant i sig själv, och kan fundera vidare på hur det kommer sig. Som Fairclough skriver:

It may be due, for instance, to differences in the [members' resources] brought to the task of interpreting the text, which is just as important in determining how a text is interpreted as what is in the text itself. (Fairclough 2001:12)

1.2 Frågeställning och syfte

Syftet med uppsatsen är att avtäckta de diskurser som omgärdar bilder av Jämtland. Jag vill, genom uppsatsen, peka på hur diskursen praktiseras i bildspråket och tas i uttryck genom makt i kommuners och individers bilder.

Intresset för uppsatsen är främst bildspråket som ett uttryck för rådande diskurser i Jämtlandsregionen. Hur människor skildras i foton påverkar både boende på platsen men även hur samhället runt om producerar mening om platsen. Detta i kombination med bakgrunden att regionen Jämtland konkurrerar och kämpar för sin överlevnad påverkar vilka bilder som visas.

Studiens text kommer även bidra till produktion av de upptäckta diskurserna. Uppsatsens validitet avgörs därmed genom dess förklaringsförmåga av den kritiserade diskursen, som bör fungera bättre, eller så bra som möjligt, jämfört med tidigare problemförklaringar (Fairclough 2010:8). Syftet med uppsatsen är utformat som ett mål snarare än genom en fråga som kräver ett svar.

Uppsatsens syfte är med andra ord att utifrån den teori som redogörs för i nästa delkapitel (*representativitet, kritisk diskurs, kritisk bildanalysmodell*) tolka bilder av Jämtland och jämföra dessa i relation till varandra samt hur makt gör sig synlig genom diskursen. Vad förs fram och vilka diskurser dominerar?

1.3 Teoretiskt ramverk

I det som följer kommer uppsatsens begrepp redovisas med en motivering till dess lämplighet. Jag kommer även redogöra för min metod, hur urval av materialet skett samt tidigare forskning. Syftet kan operationaliseras genom analyser av det bildspråk som finns i materialet. Nyckelord i det teoretiska ramverket är: diskurs, representation och makt.

1.3.1 Kritisk diskursanalys

Vissa människor innehar en dominans över andra, vilket språket hjälper till att upprätthålla. Det är ur detta som den kritiska diskursteorin härstammar, där språket är det centrala forskningsämnet. Användningen av språk är en av de två delarna som tillsammans bildar diskursen. Den andra delen utgörs av sociala konstruktioner som bildar verkligheten. De två delarna ”jobbar” tillsammans med språket som bakgrund för sociala konstruktioner, eller social praktik, samtidigt som denna praktik i sin tur reflexivt skapar språket (Fairclough 2001:34). Med andra ord formar en texts innehåll föreställningar hos konsumenten/läsaren samtidigt som den sociala praktiken inverkar på texten och dess innehåll (Richardson 2007). En process som går cirkulärt i ett dialektiskt förhållande.

Den kritiska delen i analysen speglar en vilja att avslöja eller förändra maktstrukturer som bevaras med hjälp av diskursens praktik – via språk – och förefaller sig dolt för människor (Fairclough 2001). Därmed är det av vikt att definiera makt. Jag kommer i denna uppsats utgå ifrån Foucaults definition av makt. Definitionen kan delas upp i olika delar. Basen där enskilda agenter inte bestämmer över makten utan makt är snarare en process som utövas där den utgör en ram för vad som är möjligt. Det är alltså en decentraliserad process samtidigt som den påverkar nedifrån och upp där makten både kan vara produktiv och begränsande inom diskursen (jfr. Winther Jørgensen & Phillips 2000, Lindelöf 2006). Definitionen pekar på hur maktrelationer i vardagen, till synes små, utövar inflytande på stora samhällssystem (Lindelöf 2006:24).

Diskursen har olika funktioner och bidrar till att konstruera fenomen som identiteter, relationer samt kunskaps- och betydelsesystem, där diskurser skiljer sig från varandra genom att beteckna det som *en diskurs* vilket är en viss typ av diskurs som utövas från ett visst perspektiv (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Utöver denna betydelse så görs diskursen genom händelser, i detta fall genom ett kommunikativt bildspråk, vilket analysen kommer fokusera på och har som mål att upptäcka.

Den sociala praktiken reflekterar inte verkligheten, det är för mig oväsentligt att utreda vad som är verkligt och inte, den sociala praktiken är snarare en pågående relation till verkligheten som ständigt förändrar vad som anses verkligt (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

Det går inte att komma undan ideologibegreppet då det används löpande inom Fairclough's diskursteori tillsammans med bland annat makt och diskurs. Ideologi är en typ av praktik vars innebörd har blivit neutraliserad, och ofta härstammar från det som är dominant, en praktik som reproducerar och legitimerar maktförhållanden genom att man agerar via det som tros vara sunt förnuft ("*Common sence*") eller allmänt vetande (Fairclough 2001:27). Förenklat ser jag ideologier som en icke ifrågasatt norm, där den dominerande diskursen ligger bakom processen och dess sanning.

1.3.2 Representation

Bildspråket producerar mening. Ett annat sätt att säga samma sak är genom begreppet *representation* (Hall 1997). Via olika symboler och signalement blir våra idéer representerade och kan mottas av andra människor, som i detta fall är bildkonsumenten. Bilden blir ett uttryck för meningsskapande representation, där själva meningen produceras i något som kan liknas vid en dialog mellan bilden och konsumenten, ett utbyte genom social interaktion. Där har språket en stor uppgift. Liknande diskursteorin står språket för ett kommunikativt handlande, men det är också ett system i sig som gör representation möjligt genom meningsskapande. Begreppet *representation* blir för mig en komplettering till diskursteorin för att förstärka och identifiera de nyckelsymboler som är av vikt för en bredare analys som kan kopplas till samhällsstrukturer och är väsentligt för materialets validitet.

I de foton som översatts till text är meningen producerad, alltså finns inte meningen i själva motivet eller objektet utan det är tillskrivet en bestämd mening. Den kan för visso vara temporär men med hjälp av delade koncept ("*maps*" i Hall 1997) och delat språk så representerar saken en specifik mening. Liknande den kritiska diskursteorin återkommer denna dubbelhet även här, där den sociala praktiken tillskriver mening men meningsskapandet i sin tur påverkar praktiken, alltså hur människan väljer att handla.

Om de utvalda foton representerar en verklighet på ett sanningsenligt sätt intresserar mig föga. Det som är sanning finns endast inom en specifik historisk kontext (Hall 1997:49), men det som snarare är intressant är hur människor skapar sin sanning och vad symboler i bilder representerar, alltså vad människor väljer att representera i sin verklighet. Som jag även nämnt under redogörelsen för diskursteorin så efterstavar jag inte att finna någon nivå av sanningshalt i bilderna utan ser det som fotograferats som en skapad verklighet inom den rådande diskursen.

1.4 Tidigare forskning

Det finns en bred bas av forskning gällande turism och turismbilder. Bland andra kan Robert Petterssons slutrapport (2002) som behandlar den samiska kulturens relation till turism som hot eller möjlighet, efter turistprojekt för ökad kunskap, agera som bakgrund till denna uppsats. Petterssons forskning rör bitvis bilder främst förenat med en viss grupp människor i Jämtland, då med en kulturell- och etnicitetfokuserad text vilket skiljer sig ifrån mitt forskningsämne.

Kjell Hansens avhandling "Välfärdens motsträviga utkant. Lokal praktik och statlig styrning i efterkrigstidens nordsvenska inland" (1998) bidrar med bakgrund till vad mina egna bilder kan vittna om.

Även kommunernas roller i den nyliberala diskursen har varit mål för flertalet undersökningar. En av dessa är Backteman och Östman (2009) som utfört en fallstudie om platsmarknadsföringens roll för kommuner. Mer specifikt för min uppsats ämne släpptes en rapport 2014 med namnet "Vad är grejen med Jämtland?" av Birgitta Nilsson som kopplar ihop den rådande situationen i Jämtland med termer som attraktivitet och regionsutveckling. Hon pekar på brister i regionens jämställdhetsarbete och stora utmaningar med att kvinnor flyttar från regionen i större utsträckning än män. På samma spår finns Elisabeth Wollin Elhouar i sin studie "Tillhör vi Sveriges framtid?" (2014) som hanterar frågor om hållbarhet i vardagen och utspelar sig i nordsvensk glesbygd. Det som skiljer min uppsats från den nämnda forskningen är användandet av bilder som enda empiriska material. Med uppsatsen vill jag även tydliggöra diskurser om Jämtland och därmed bidra till forskningsområdet.

Turism är ett tacksamt ämne att forska om där en stor bredd finns att hämta gällande exempelvis turistbroschyrer och profilering. Det är däremot inte lika brett forskat på gestaltning i form av bilder i andra kategorier än turism vilket breddar till nya forskningsfält, bland annat till konstvetenskapen. Ett exempel på detta är Ellinor Gustafssons uppsats om bygdefotografer i "Att gestalta sin hembygd" (2001), där även hon relaterar till Sune Jonssons dokumentärfotografiska arv.

1.5 Tillvägagångssätt

Det jag vill undersöka i denna uppsats är hur foton tagna i Jämtland kan berätta om diskursen och hur den ger uttryck för makt. För att kunna göra just detta behöver jag först ett material i form av bilder och sedan en metod för att analysera materialet. Jag har sorterat in materialet i olika kategorier som jag benämner som; Turism, Inland och privata foton, som analyseras genom bildanalysmetod. Kategorierna valdes på grund av skillnaden i deras sändarkontext.

Turismen ska rädda inlandet när kommunala jobb flyttas och glesbygd avfolkas till större samhällen (Pettersson 2002). Turismens ut-

vidgade roll gör den därav relevant att välja som den första kategorin. Foton från utställningen *Inland* (Sune Jonssons Vänner 2008 m fl.) som ämnar visa vardagen för människor i det nordsvenska inlandet – och hittar inspiration ur Sune Jonssons verk – är den andra. Utställd på museum motiverar denna kategori en skillnad, både i att de vill bevara foton men också för att visa dessa i utbildningssyfte (Kotler et al. 2008). Det skiljer sig stort från den sista typen av foton, privata bilder, som förhåller sig till makten att definiera Jämtland, där min förhoppning är att tolka hur individer framställer Jämtland och påverkas av diskursen.

Som jag tidigare påpekat är den kritiska diskursanalysen ett teoretiskt ramverk samtidigt som den utgör sig av min metod. Det kan liknas vid en kommunikativ process där bilderna stod till svars för frågor från Fairclough's (2001) diskursanalys. Det kritiska perspektivet fokuserar på makt vilket i mitt fall kombineras med bildanalyser. Genom att se foton som berättelser syftar jag i uppsatsen till att diskutera, ur kritisk diskursanalytiskt perspektiv, hur diskursen ges till uttryck i tre olika kategorier av foton tagna i Jämtlands län och kan därmed jämföra dessa för att synliggöra maktrelationer i diskurserna.

På grund av platsbrist kommer inte alla bilder ur materialet finnas bifogade. Däremot används de som referenser löpande för att styrka analysen.

1.5.1 Bildanalys

Då ambitionen är att analysera foton som att det vore en text så bör jag ge plats till att förstå hur bildspråket hanteras både inom diskursteorin men också inom rena bildanalysmetoder. Bildspråket är, precis som det talande språket, en form av kommunikativt handlade som tillskrivs mening av den som konsumerar fotot. En svårighet med den kritiska diskursanalysen som metod är den stora fokuseringen på hur själva texten är uppbyggd, kan brytas ned och förstås. När jag själv kommer att översätta foton till text så bör inte de små ordvalen få för stor vikt i analysen utan snarare de större koncepten och likheterna framföras. Av just den anledningen kommer jag arbeta med begreppen konnotation och denotation som används i bildanalysmetoder (jfr. Nordström 1984) för att komplettera diskursteorin. Gert Norströms bok *Bildspråk och Bildanalys* (1984) innehåller användbara metoder för bildanalys vilket som sagt ger mig en kunskapsbas om fotografering som diskursteorin inte bidrar med.

Bildanalysen är uppdelad i två delar, konnotation och denotation (se Figur 1). Bildens grundliga betydelse, en saklig och objektiv översättning av bilden till ord är en del av den denotativa beskrivningen. En konnotation är däremot ett fylligare innehåll, en bibetydelse av vad som pågår i bilden. Konnotation inkluderar underliggande regler för tolkningen (som inte är uttalade), normer som växer fram för hur en viss sak ser ut och ska se ut på bild. Det är signaler och symboler i

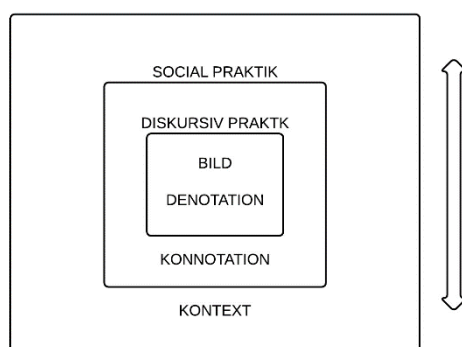
fotot som kommer ”avkodas” för att sedan tolkas och kopplas till en större kontext. Om konsumenten (den som ser fotot) är oförstående till dess innehåll har dessa normer inte följts. På grund av att dessa normer och associationer är kulturellt betingade och gemensamma så kan de privata associationerna som kopplas till en bild vara viktiga ur analysens intresse, men ska framförallt härstamma från den konnotativa processen och vara tydligt motiverad.

1.5.2 Kritisk diskursanalys som metod

Det krävs ett förtydligande av diskursteorin. Den kritiska diskursanalysen är även ett tillvägagångssätt. Det är inget enkelt metodbegrepp utan en grundläggande förståelseram för att få syn på nya aspekter i empirin (Lindlöf 2006:32). Den kritiska diskursanalysens innehåll är både metod och teori och det finns flera fördelar med detta. Som analysmetod inkluderar den bilder som ett typ av språk, ett bildspråk som jag kommer översätta till ord för att möjliggöra analys av materialet. Som teori skiljer den sig från andra diskursteorier och ser diskursens språk som en bilateral företeelse. Språket är, som jag tidigare varit inne på, ett uttryck för diskursen, inte bara som en konstruktion, utan som ett konstruerande i förhållande till den sociala praktiken (Winther Jørgensen & Phillips 2000:68). Jag presenterar detta i *figur 1*, och förtydligar processen gentemot de olika lagren av bildanalysen.

1.5.3 Kritisk bildanalysmodell

Fairclough (1989) använder i sin modell för kritisk diskursanalys den *diskursiva praktiken* (processer av tolkning och produktion) samt den *sociala praktiken* (villkor för produktion och tolkning) som två olika lager som interagerar mot basen, som i detta fall är bilden. I *Figur 1* kombineras detta med en bildanalysmetod som bygger på denotation, konnotation samt olika typer av omgivande kontexter (Nordström 1984). Modellen för kritisk bildanalys ämnar klargöra relationen mellan den kritiska diskursteorin och bildanalysmetoden, ur mitt perspektiv processer som samverkar med varandra för att analysera, tyda och tolka.

Figur 1. Modell för kritisk bildanalys. Baserad på Fairclough's tredimensionella modell för diskursanalys (1989:23) samt Nordström om bildspråkets koder (1984:38). Sammanställd av författaren

1.5.4 Urval

Det finns ett gigantiskt utbud av fotografier från Jämtland i olika forum och därmed behövdes en begränsning. Ett alternativ hade varit att endast analysera en kategori av fotografier som är riktade från en typ av sändare, till exempel turistbilder, men det ligger i mitt intresse att jämföra olika typer av bildkategorier. Därav föll valet på tre olika grupper av foton. Ur varje grupp togs sedan fyra foton vidare för djupare analys och de är dessa som utgör uppsatsens empiriska material. De valda foton skulle båda ha ett högt informativt värde men också visa en bredd i det insamlade materialet. På grund av uppsatsens brist på plats presenteras enbart sju av dessa sammanlagt tolv bilder. Min utgångspunkt är att hantera analysen som att alla kategorier har varierande syfte och sändarkontext.

Först och främst behövdes foton som skildrar vardagslivet i inlandet, med symboler som representerar och berättar om vad som är viktigt att förmedla för sändaren. Dessa bilder hittar jag i utställningen *Inland* (Sune Jonssons vänner 2008, m.fl) som har till syfte att berätta om inlandsbornas vardag. Utställningen innehåller bildreportage, illustrationer, film¹, ljudinstallationer samt texter. Fokus ligger däremot på de olika bildreportage som gjorts i inlandet. Från reportagen härstammar tre av dessa från Jämtland, där dessa skildrar olika delar av länets landsbygd och hur människor lever på platsen. Sällskapet Sune Jonssons vänner² vars mål är att tillgängliggöra och utveckla Sune Jonssons arkiv är en av initiativtagarna till utställningen. Besökaren får även ta del av Sune Jonssons verk genom boken *Livstycken* (2014) av Patric Leo vilket är en underliggande inspiration till utställningen.

Den andra kategorin är bilder från kommun och turistbyråer i Jämtland. Deras sändar- och brukarkontext varierar gentemot inlandsbilderna, även om foton i sig inte behöver se olika ut i de olika kategorierna. Samtliga kommuner i Jämtlands län (Berg, Bräcke, Härjedalen, Krokom, Ragunda, Strömsund, Åre, Östersund) fick chans att delta med bilder från respektives hemsida och efter insamlingen skedde en urvalsprocess med syfte att både visa en bredd, men samtidigt finna ett representativt urval av det insamlade materialet³.

Målet med den sista kategorin av bilder var att framhäva de privata familjebilderna och hur de representerar livet på landsbygden i Jämtland. Tre olika familjer som bor på olika platser i länet blev kontaktade. De uppmanades till att visa bilder tagna i Jämtland, utan vidare instruktioner. De insamlade foton har inte allt för stor variation, vil-

¹ Den guldbaggenominerade dokumentärfilmen "Lgh+bil+allt jag har och äger" (2014) producerad av Clara Bodén.

² Information om sällskapet hittas på www.sunejonsson.se. (Hämtad 2015-05-27)

³ Jag är medveten om att kommun och turistbyrå kan publicera med olika mål, och har därför försökt kritiskt granska avsändaren. De flesta foton i uppsatsen är tagna från turistbyråer medan en valdes från inflyttarservice, som kan ses som en utökning av turistmålet, från att få folk att komma till kommunen till att få dessa att stanna.

ket förenklade valet samtidigt som det visar på en typ av validitet i materialet.

Materialet har i samtliga kategorier bearbetats och valts ut, som nämnt tidigare, med målsättning att skapa en bredd och representativitet för att uppnå syftet med uppsatsen. Om dessa bilder upplevs ha stora likheter eller tvärt om är det inte ett mål som jag medvetet strävat efter, utan ett utfall utav urvalsprocessen.

2 Jämtlands län – i turismens objektiv

Följande bilder är hämtade från olika jämtländska kommuners hemsidor där de publicerats i syfte att locka turister och nya bosättare till kommunen, samt ge förslag på vad de kan uppleva och aktivera sig med just där. Jämtlandsregionen har enligt en rapport av Ingrid Nilsson (2014) ett varumärke som förknippas med trender som att leva ett aktivt och hälsosamt liv. Detta varumärke bidrar turistbilder till att skapa i en region som minskar i befolkning samtidigt som, enligt samma rapport, kvinnor har en större tendens att flytta ifrån. Bilder med reklamsyfte är starka och turismbilder i sig måste därav kopplas samman med makt då det är ett verktyg i meningssystem som både definierar och begränsar dess målgrupp (jfr. Morgan & Pritchard 1998).

2.1.1 Pensionärsprofilering

Bild 2. Vilostund från cykeltur. Kategori: Turism. Fotograf: Ingrid Kjellsson

Den djupblå himlen fläckas av några få lösa moln denna sommardag. Tre personer står och lutar sig mot sina cyklar i förgrunden med ryggen vänd mot oss, de verkar insupa utsikten. En blank sjö ligger stilla i viken och speglar både det gröna stråket runt om och himlen ovanför. På en udde i fjärran står flera klassiska röda hus, lador och mindre röda hus vid vattenkanten. Landskapet är öppet, betade ängar, med undantag för ett tiotal lövträd vid stranden och skogen till höger och vänster i horisonten. Två män och en kvinna är ute och cyklar men har stannat till för att pusta ut här på grusvägen vid den prunkande dikeskanten. De har på sig vita t-shirts, en av dem är en äldre man bärandes hjälm, khakishorts och grova sandaler. Mannen står avslappnat med handen i fickan och njuter av omgivningen.

Klädvalet, människor som står med ryggen mot oss, ålder i 60+ i samspel med att det är publicerat som en turistbild gör bilden till ett udda inslag. Det betyder också att igenkänning blir riktad mot en specifik grupp i samhället. Några skulle se det som tråkigt att cykla på en platt väg med vacker utsikt, men denna bild riktar sig till dem i samhället som inte "behöver" ha adrenalinpumpade aktiviteter, pensionärerna. Normen som den sociala praktiken reproducerar genom diskursen får äldre att bära khakishorts och njuta av fin utsikt, nöja sig med det lilla. Fotografiet är en tydlig profilering mot pensionärer för att locka folk till kommunen. En del av den diskurs som kräver att kommuner agerar enligt marknadsprinciper. Riktningen som ska locka cykelglada, lugna, äldre liknar det Jämtlandsvarumärke som Nilsson (2014) redogjort för, ett aktivt liv. Men målgruppen talar om för oss att den mer attraktiva grupp turister och nyinflyttare som spenderar mer pengar har lämnats utanför. Denna mindre kommun har istället fokuserat på en grupp människor som de anser har större chans att besöka platsen på bilden. Kotler med kollegor (1999:205) menar att det är viktigt att fastställa vilka besökare kommunen vill attrahera för att på så sätt kunna skraddarsy kampanjer och budskap som passar dessa målgrupper. För att locka besökare till kommunen och bli en destination som sticker ut måste den erbjuda något unikt och vara lättillgänglig (jfr. Ek & Hultman 2007:206; Kotler et al. 1999:201). Det blir intressant att sätta i relation med sändaren i det här fallet, en kommun som lyfter fram de delar som jag tidigare talat om och bidrar med ett budskap som riktar sig till en specifik målgrupp, pensionärer. Kommunen har inte denna "unika destination" som krävs för att locka en attraktiv grupp turister i den konkurrensinfluerade diskursen.

Händelsen som uppspelar sig, en del av ett socialt event, när äldre människor som cyklar tillsammans för umgänge och motion är en aktivitet som förutsätter säkra vägar och trivsamt miljö, vilket verkar vara fallet på denna plats. Fotot iscensätter en social relation kopplat till en aktivitet på landsbygden. De mår bra av att aktivera sig i glesbygd, tillsammans, ett scenario som anspelar på vad som tycks vara lämpliga aktiviteter för äldre. Förvånande endast med tanke på vilken sändar- och mottagarkontext som påverkar bildspråket, som tidigare nämnt.

Sändaren uttalar sig genom bilden och berättar att "äldre människor kan motionera tryggt och avslappnat hos oss, på landsbygden, utan tung trafik som stör".

Landsbygden kategoriseras ofta som dikotomi till staden (Wollin Elhouar 2014). Jämfört med bilden är en äldre människa i en stad något mer ungdomlig med moderna kläder och aktiviteter som exempelvis restaurangbesök, medan landsbygdspensionären det motsatta. Stadspensionären tillskrivs högre status på grund av deras moderna handlingar inom diskursen medan en pensionär som bor på landsbygden är en person som nöjer sig med aktiviteter av lägre status och modernitet. Klädseln är ett exempel på hur diskursen tar uttryck. Påståendet är sant i den meningen att den utövas och reproduceras inom diskursen, inte för att jag anser det.

2.1.2 Ett naturligare stadsliv

Bild 3. Stadsliv. Kategori: Turism. Fotograf: Sandra Lee Pettersson

Kullerstengatan skuggas av hus på båda sidor av vägen, trä och tegel blandat i olika formationer och arkitektur. Det ligger butiker längs gatan i nästan varje ingång, eller är det cafeér? Det är småkyligt, men stundtals kommer solen fram så solglasögonen vilar just nu på hjäsan. En man och en kvinna ler och tittar på varandra. Bredbent står

de, mitt i gatan, sida vid sida och ler. De är klädda i matchande klädsel, jeansen i olika kulörer men ändå liknande design, likadana dunvästar med skinn detaljer som verkar värmande över tjocktröjan i fleecematerial. Funktionellt men medvetet.

Bilden illustrerar en relation, tvåsamhet som har tid till varandra. Här finns tid för harmoni, kärlek och glädje samtidigt som du praktiserar ett aktivt liv. Människor kan och bör stanna upp i shoppingrundan för att prata med andra. Att göra sig tillgänglig gentemot andra människor är viktigt för gemenskapen (jfr. Frykman & Hansen 2009:198), vilket även sågs i andra delar av det insamlade materialet, ett foto från en marknadsdag. *Bild 3* pekar även på vad som tycks vara den målgrupp som kommunen ämnar attrahera, nämligen medelålders par (Kotler et al 1999). Dessa par vill ta ett aktivt val för ett hälsosamt och njutningsfullt liv vilket anspelar på Jämtlands varumärke (Nilsson 2014) och iscensätts i denna bild tagen i Östersund.

Språket talar i diskursen om en stadsmänniska som är medveten. Personerna har på sig funktionella kläder utan att det blir blåställt och rutig skjorta. En modern friluftsintrasserad människa runt 40-års ålder, som bor i staden för dess omgivning, inte för staden i sig själv. Det är en flört till fjäll men också till stadsliv vilket minskar glappet mellan stadsbo och landsbygdsbo i den rådande diskursen. Östersund som stad vittnar om ett ansvar både över staden och över landsbygden, vilket enligt Frykman & Hansen (2009:181) är ett slags inflyttararv som befolkningen besitter. Människor har flyttat från landbygden till staden, en nationell och global trend för visso, men som verkar lämnat djupa spår hos befolkningen i Jämtlands län. En underliggande norm med stark historisk koppling som visar sig i bilden.

“Slösa inte mer tid i storstädernas bilköer - här bygger vi vår vardag på välmående, att andas frisk fjällluft och njuta av varje stund. Varmt välkommen till ett liv i Jämtland Härjedalen!” (Jämtland Härjedalen Turism⁴)

Fotot är publicerat med citatet ovan, och för att sätta bilden i ett sammanhang väljer jag i detta fall att analysera fotot med hjälp av texten. Citatet inkluderar några påståenden, som att storstäder har bilköer och att då Östersund, som småstad, inte har några. Den tiden du lagt på att köa kan du istället spendera genom att andas och njuta. Fjällluft representerar närheten till fjällen, en destination du når på en timma vilket avspeglar sig på den kombinerade klädstilen, stadsvant men praktiskt. Genom språket flörtas det med ett landsbygdsarv som visar sig med hjälp av friluftsliv men där staden är utgångspunkt. Det är i texten en dikotomi till storstaden i dess frihet, ensamma vidder, sol och njutning, saknaden av trängsel, bekväma kläder och människor med fötterna på jorden men en bild som också talar om staden som en plats att umgås. Istället för denna dikotomi mellan stad och land så sätts lands-

⁴Jämtland Härjedalen Turism, *Leva i Jämtland Härjedalen- Med livskvalitet i fokus*. <http://jamtland.se/index.php/se/leva-i-jamtland-harjedalen> (Hämtad 2015-05-27)

bygden i relation med staden. Människorna på bilden bor i Jämtland just för att det är nära till "friheten" och friluftsliv. Inte för att de vill efterlikna en storstad och deras normer. I det finns en stolthet. På ett sätt ramar detta foto in det många fler foton vittnat om. Bland annat en bild av en familj som står högst upp i en skidbacke och tittar ner från berget där Östersunds stad tornar upp sig på andra sidan. Diskursen talar om en modern medveten människa som fokuserar på att må bra både psykiskt och fysiskt, i en mix av stad och land. Detta går även att se i fotot "Fjäll-latte" i senare kapitel. Människor väljer en typ av liv i Jämtland för att vara fria, möta folk, njuta och vårda sina relationer. Bildernas språk spinner vidare på en diskurs som är en komprimering av stad och land. En diskurs som baseras på både konkurrens och överlevnad och som jag väljer att benämna *marknadsdiskursen*. "Pensionärsprofilering" berättar även den om en vardag där profilering krävs för att överleva konkurrensen där kommunen agerar på en nationell marknad.

3 Vardagen i det nordsvenska inlandet

I detta kapitel behandlar jag kategorin: foton från inlandet. Bilder med en specifik brukar- och sändarkontext från en utställning om vardagen i det nordsvenska inlandet. Utställningen bär, precis som föregående kategori, budskap och symboler vari diskurser kan utläsas och tolkas.

“Det är både stort och smått[;] driva brandvärn, städa diken, och sköta allmänna ytor, driva skolor och butiker, köra ut mat till äldre, gräva ned bredband och sälja sin bygd. Råkar du bo utanför tätorterna måste du ordna det mesta själv, det har blivit så”
(Utställningen Inland 2015)

Citatet är det första som möter en besökare på utställningen: Inland. Syftet med utställningen var att visa vardagen för människor som bor i Norrlands inland och den visades bland annat på Jamtli Museum i Östersund under 2015. Utställningen har en sändarkontext som är viktig att påpeka. Dessa foton har valts ut för att representera en vardag på landsbygden. Brukarkontexten påverkas av den kulturella yttringen som museet bidrar med. Ett museum är svårdefinierat, men gemensamt kan vara ett ägandeskap, statligt eller privat, av objekt med pedagogiska och/eller estetiska mål utan vinstkrav (jfr Kotler et al. 2008:7). Det finns dock undantag från dessa gemensamma drag, det är svårare att definiera vad ett museum är idag än tidigare på grund av framväxten av en stor variation.

Jag ser inte fotografen själv som sändare utan snarare hela “Inlandsrörelsen”. Rörelsen ger uttryck för människor som anser sig åsidosatta, eller lever i förhållanden som ojämnligen jämfört med resten av landet, en problematik som till stor del härstammar från urbanisering (Wollin Elhouar 2014). Det är många inblandade bakom utställningen, vilka jag ser som en del av inlandsrörelsen och för en slags politisk talan genom att representera inlandet kulturellt. Denna kategori för med sig rester av Sune Jonssons arv och han har lämnat tydliga spår i utställningen.

3.1.1 Bygdegårdens öppna dörr

Bild 4. Bygdegårdens öppna dörr. Kategori: Inlandsrörelsen. Fotograf: Katja Kristoffersson

Fotot visar en del av ett ljusgrönt hus med framsidans farstu riktad rakt mot oss. Huset är Klövsjös bygdegård. I bakgrunden syns ett granbekslett berg och en gråmulen himmel. Dörren till bygdegården står öppen, en vildvuxen bukett med lupiner står precis utanför och hälsar besökaren välkommen. Lupiner, dikesrenarnas drottning, ogräs och färgklickar på sommaren i kontrast mot den djupgröna skogen. På var sida om ingången har något planterat små växter i stora krukor, ett försök att pynta farstun till det gemensamma rummet. "Bygden blir vad du själv gör den till", ett påståande under skylten till Klövsjös bygdegård.

Påståendet ovanför dörren är en uppmaning till lokala befolkningen som vittnar om ett tungt ansvarsök. Vill du ha någonting så får du ordna det själv, den här byn bygger på lokala krafter som skapar sin egen vardag. Lita på dig själv, inte att någon annan ska fixa felande företeelser i samhället. Fotot på Klövsjös bygdegård kan sättas i ett annat perspektiv i vad bilden *inte* visar; som flagnad färg, en stängd dörr och tomma blomkrukor. Samtidigt är det *du* som gör vad bygden

blir till, inte *vi*. Ett ordval som är smått anklagande istället för ett ord som pekar på bygdegemenskap, *vi*.

Bilden vittnar om en diskurs som lyder: *vi* mot *dom*. Vad som exakt menas med ”dom” är inte viktigt, det är något i periferin där makten finns och definierar den kamp som bygden vittnar om genom bildspråket (Frykman & Hansen 2009:219). Här *representerar* huset samlingspunkten, en bygdegård av fornstora dagar som själva symbolen och knutpunkten för engagemang. Samtidigt är det en plats för nöje, att samlas och tala med varandra och driva igenom förändringar. Bygdegården som objekt får sin mening när den representeras. Texten på fasaden signalerar något mer än bara orden, de grundar sig i en historisk kontext, en besvikelse. Bilden visar ett beroendeförhållande till den yttre kontexten som påverkar fotot starkt. En påminnelse att ansvaret ligger på dem, och de är fullt medvetna om det. Om det ska vara så eller inte tar jag inte upp i min analys, men det visar tydligt hur bygden hanterar relationen, en aning uppgivet men slagkraftigt, här kommer det ingen som kan göra det bättre för dig. Det kan vi göra själva. Fotot är ingen avbildning av vad bygden står för, men symboliken står tydlig. Ett yttre tryck kan öka den inre sammanhållningen (Frykman & Hansen 2009:191). Betydelsen av att bygga en bild av sig själva som samlad kraft är stor. Klövsjöbygden vet att de kan lyckas göra förändringar tillsammans, det är en image som behöver ständigt förtroende. Egentligen spelar det inte någon roll om bygden anser att makten inte bryr sig om dem eller inte, citatet är i sig en symbolik som förhåller sig till makten på ett negativt vis. Attityden grundar sig i ett utanförskap, en maktstruktur som producerar denna underlägsenhet men möts med stolthet. Du som individ tar ett beslut, som ortsbo, att välja vad bygden ska vara och inte vara. Att lägga över ansvaret till individen kan tyckas orättvist, politiken som förs kräver ett ansvarstagande och engagemang som skrider utöver en storstadsbos medvetande. Föreningslivet i Sverige har tidigare varit starkt och byggt landet från rötterna och har under processen blivit en symbol för stark sammanhållning vilket är synligt i bilden (Hansen 1998:50 se Frykman & Hansen 2009).

Människorna i bygden skapar sin egen vardag. En praktik som i slutskedet även påverkar samhället men som också samhället själv påverkar. Hur samhället och i förlängning, institutioner, ska vara utformade är i direkt beroendeförhållande till vad människor *väljer* att göra. Det bygger på en ideologisk struktur som grundar sig i individen. Både i stad och på landsbygd fast då med olika förutsättningar, där landsbygden är i numerärt underläge. Genom att uttrycka sig ”Bygden blir vad du själv gör den till” tar fotot fasta på det. Attityden går även att hitta i andra bilder ur det insamlade materialet. Bland annat en bild på två män som huggar ved. En klassisk symbol för landsbygden som visar hur man skapar sin vardag genom det de själva genomför.

Bilderna blir ett motstånd till *marknadsdiskursen*, eller en konsekvens av den samma. På grund av konkurrens skapas nya villkor vil-

ket gör att bygden blir vad du själv gör den till, då ”staten” berättas som något som inte går att lita på, om du inte har turismen.

3.1.2 Fjäll-latte

Bild 5. Fjäll-latte. Kategori: Inlandsrörelsen. Fotograf: Katja Kristofersson

Två tills synes medelålders män står med ryggen mot varandra i matchande klarröda pikétröjor. Till vänster tillverkas någon form av kaffe i en rejäl och professionell maskin. Den ljushårige mannen står framför en inglasad disk och sysslar med något vi inte ser, kanske hjälper till med en order. Vi befinner oss på ett café. På disken ligger två maffiga ostar, de som senare brukar delas upp i mindre bitar för att säljas. Bredvid ostarna står kaffekoppar till bryggkaffet, av mer traditionellt utseende. I bakgrunden på väggen stoltserar ett diplom, men den största väggdekoren är en meny, en svart bakgrund med vit textning, en griffeltavla där kunden ser vad som finns till försäljning. En variant att beställa är ”Fjäll Latte” till priset av 35 kronor. Även om kunden inte kan utläsa ingredienserna i drycken så kan hen förvänta sig en unik latte, med smak av fjäll.

Latte kan vara själva symbolen för moderna människor i staden, gärna till höga priser. Här kombineras latten med fjället som å andra sidan agerar som landsbygdssymbol. Två världar som möts genom språket. Det går att se som ett påstående i olika sammanhang ”Vi är också moderna”, en flört med stadsbor för att de ska lockas till ett köp eller ett uttryck för en grön våg där landsbygden befolkats av tidigare stadsbor som tar med sig sina trender. En anpassning till urbana normer eller uttryck för (f.d) stadsbor som talar med stadsbor. Fjällsmaken blir kopplingen till platsen. Vi behöver uppleva något vi annars

inte gör, en dikotomi från vårt egna liv. Att sitta på ett gårdsmejeri och bli serverad en ”*Fjäll Latte*” kan vara ett uttryck för just detta. En kommersialisering av ett café som skulle kunna vara mer traditionellt, men vem säger att inte landsbygden får nisch sina företag? Lika som caféer i innerstaden har rätt till att hitta på lockande titlar till sina varor har väl de i glesbebyggt område det. Men kärnan ligger i den exotifiering av just det ”norrländska” som omgärdar människan, ett strå man greppar för att locka turister. Är det ett bildspråk som talar om exotifiering eller nya gröna vågare? Bildspråket är i alla fall en protest mot att glesbygden är antites till staden, som ett slags övertagande av urbanitet.

Om du ska bo på landsbygden så ska du vara en småskalig företagare, helst med inriktning på djurhållning eller produkter och aktiviteter med djur och natur inblandat. Det var synligt i flera foton ur denna kategori. Latten med fjällsmak riktar sig knappast till kunderna från lokalområdet utan snarare till människor som finner det exotiskt, alltså turister från andra miljöer. Det kritiska ligger i exotifieringen av Norrlands inland, där bland annat Hansen (2001, se Frykman & Hansen 2009:217) redogjort för en känsla av att bo i en exploaterad koloni, en känsla som uttrycktes flertalet gånger. Men problematiken är delad. Om fördelarna turismen och dess intäkter överstiger de föreställningar som skapas av inlandet genom att reproducera turism bilden är svårt att besvara. Frågan är hur individer påverkas av en diskurs de inte har makt att definiera, en fråga som kan bidra till ett utanförskap. Om förväntningarna på landsbygden skapar en sanning inom diskursen att landsbygden kommer kunna ”överleva” på sina ställen endast via turismen är det otvivelaktigen ett ojämlikt maktförhållande. En vilja att syssla med turism ska komma från lokalbefolkningen själva, det ger Petterson (1999) uttryck för i sin rapport. Problematiken kan i förlängningen skapa en förvirring över vilken service och stöd som landsbygd kan förvänta sig att få och kräva av staten, en relation där utbyten sker på bestämda premisser.

Diskursen i bilden benämns av mig som en exotifiering där landsbygden ska servera tjänster enligt stadens normer eller bjuda på exotism på stadens villkor. Som tidigare nämnt ser jag det som en komprimering av stad och land men även som en konsekvens av *marknadsdiskursen*.

3.1.3 Barn med fria tyglar

Bild 6. Sommarbarn med fria tyglar Kategori: Inlandsrörelsen. Fotograf: Katja Kristofersson

Två barn tittar in i kameran. De sitter tryggt på ryggen av en häst av gammeldags brukstyp. Blonda och vildvuxna, en näst intill naken pojke sitter bakom vad som skulle kunna vara hans storasyster, hon lika avslappnad som honom. I hennes händer slingrar sig ett rep som är fäst i hästens gramma, det är slapt, de verkar vilja stå still för att kunna ta bilden. I bakgrunden syns granskog, en klassisk gårdsgård och en nedgången liten lada. Lillebror ids inte ens hålla i sig. Uttrycket i deras ansikten vittnar inte om ett vanligt familjefotografi, inga leende, vinkande barn, istället med neutrala ansiktsuttryck.

Den här bilden är ett foto som till störst grad skulle kunna liknas med Sune Jonssons bilder ur det insamlade materialet. Det svartvita bidrar troligtvis, men också känslan som bilden förmedlar med människor som är medvetna om att de blir fotograferade och tittar rakt in i kameran. Fotot förstår även något som tycks främmande för staden vilket gör att det kan tyckas lätt att distansera sig till bilden ur en urban aspekt.

Vi är på landsbygden där sommarbarnen får leka med vad de vill och ha på sig vad de vill. Idyllen i bilden är en klyscha som berättar om landsbygdens bon som fri och närmare naturen både fysiskt och själsligt. Den talar också om för oss att barn är mycket mer harmoniska och starka på landsbygden när de får ha fria tyglar, vilket kanske stämmer. Men det berättar också om djuret och barnet som att det hör ihop genom en osynlig koppling. Något så stort som en häst kan umgås med något så litet som ett barn, som i staden lever mycket mer skyddat. Friheten, lugnet och naturen, allt stämmer in i samma diskurs där landet blir symbol för tryggheten du inte får i staden.

Tyngdpunkten ligger i sändarkontexten till bilden, med syfte att visa en vardag i inlandet. Vad blir problematiken när ”Barn med fria tyglar” är det som visas upp i kontrast till en vardag i inlandet? Jo, ett språk som reproducerar sig själv på grund av att den bygger på en diskurs av hur vi traditionellt sett landsbygden.

Barn i naturen finns representerat även i ett annat foto ur det insamlade materialet, då ur de privata bilderna. Även där iscensätts barnets koppling till natur och djur i ett lantligt landskap med betande kossor i bakgrunden av ett leende barn. Den sociala praktiken konstruerar den diskursiva praktiken där barnen på fotot representerar och kommunicerar en berättelse om sommarbarn på landsbygden. Sommarbarn som har fria tyglar. Hur det talas om en landsbygd utan regler, dit människor flyttar för att göra det man vill, utan att ta hänsyn till grannar och poliser, får såklart en skjuts när bilder som dessa förskönar bilden av den fria landsbygden. En diskurs som beskriver livskvalité, vilket gör att jag väljer att benämna diskursen för *kvalitetsdiskursen*. Språket bygger även vidare på den exotifiering som nämns i ”Fjäll-latte” och definieras utifrån en makt som *marknadsdiskursen* till större del innehar.

4 Landsbygdsfamiljens bilder

Winther Jørgensen och Phillips (2000) redogör för den kritiska diskursteorins syn på vardagen och var bildanalysen därmed ska lägga fokus för att hitta dessa regler.

“[V]ardagen betraktas som något som människor själva skapar genom användning av en uppsättning gemensamma regler och procedurer av common sense-karaktär.”

(Winther Jørgensen & Phillips 2000:70)

Samtliga foton i detta kapitel är insamlade hos tre familjer som alla bor i olika delar av regionen. Min uppmaning till informanterna löd: ”visa mig foton tagna i Jämtlands län”, där informanten själv fick fri tolkningsrätt på vad den ville visa. Värt att tas i beaktning är att familjer ofta tar foton när de vill uppmärksamma ett visst event. De flesta foton i denna kategori utspelade sig i utomhusmiljö, där aktiviteter i naturen snarare var regel än undantag.

4.1.1 Skoteravfall

Bild 7. Skoteravfall. Kategori: Privata bilder. Fotograf: privat

Solen ger gnistrande reflektioner i snön. Fjället tornar upp sig i bakgrunden, de vita topparna kontrasterar en ljusblå himmel. En skoter med riktning rakt mot fjället står obemannad. Föraren ligger ned på rygg i den djupa snön en bit bort från fordonet. Avslappnat nedsjunken, nästan sittandes i en stol ler han mot oss. Den röda mössan med päls och skidglasögonen matchar den röda skoterjackan. Den fråga som möter mig är om han blivit avkastad av sin skoter och därför hamnade i denna position eller om det är arrangerat. Det går nästan att höra ett skrik; "Ligg kvar där så får jag ta ett kort!" från någon som såg en bra vinkel till ett foto med fjället i bakgrunden.

I bildspråket framgår två olika riktningar inom diskursen. Dels den turismdiskurs jag tidigare redogjort för men även ännu ett exempel av den fria människan som agerar i en periferi underförstått att staten ses som det centrala. Det som sades i turism bilden "Stadsliv" angående frihet och närhet till fjället uttrycks tydligt i denna bild. En hjälm utgör skillnaden mellan en turistbild och en privat bild i själva representationsvärdet. Det finns ett symboliskt värde i att killen på bilden *inte* bär hjälm, som representerar bristen på kontroll. Det vittnar om en plats där polisen och lagar finns i periferi. Polisen, som blir statens yttersta

fingerspets, finns inte i närheten där fotot togs, varken nu eller när de väl behöver dem. Det skapar troligen en känsla av att man står utanför lagen men är också en början på ett utanförskap där alla invånare inte tillskrivs samma service för samma skatt. Här följs de lagar som du själv anser passa, för inga konsekvenser kommer ske mer än eventuella skador.

Fotot illustrerar inte något försök till att överkomma skillnader i synen på Jämtland, det är en medveten bild med självdistans till hur det framstår. Bildens sändarkontext vittnar om turism, men varför gör den det, vad är det i bilden som säger det? Bilden är ”bra” i bemärkelsen: ingen blundar, det är inte suddigt fokus, himlen är klarblå, kläderna färgmatchar, inget motljus och så vidare, vilket pekar mot ett turistiskt perspektiv. Det skapar känslan av att det är en professionell bild som vill sälja ett koncept och där det som händer på fotot är en slags självmedveten reproduktion av turism bilden.

Fotot blir ännu en gång intressantare med brukarkontextens faktum, att det valts ut för att visa upp Jämtland. Vem som är en jämte, och vad det innebär påverkas av hur foton skapas och lyfts fram men dessa foton i sin tur produceras inom en diskurs som tar för givet vissa sanningar. Vad som då reproduceras eller förändras i diskursen sker genom kommunikering. I detta foto har de inte valt att utmana några normer utav den dominanta skildringen av vad en Jämte är. Personen klär sig rejält, åker skoter och blickar ut över fjäll.

Bildspråket bidrar till den *marknadsdiskurs* som även turism bilderna producerar sanningar inom. Men med tanke på att det även pågår en annan berättelse som inte passar in i turism diskursen, där staten agerar i periferin är det även ett uttryck för *kvalitetsdiskursen* i den mening att de har en relation till naturen och relationer, där de värdesätts på ett opretentiöst men kraftfullt vis. Du måste tävla med turism bilderna för att få uppmärksamhet, därmed spelar det ingen roll om du praktiserar ett event (exempelvis skoteråkning) för att du vill det eller för att du borde, *marknadsdiskursen* har ändå mer makt att definiera dig som Jämte.

4.1.2 Håll i dig på fjälltur

Bild 8. En hjälpande pinne. Kategori: Privata bilder. Fotograf: Privat

Vattnet porlar och strömmen är stark, det är bäst att passa sig för att inte ramla i. Det är oundvikligt att behöva passera forsen under fjällvandringen för att få gå den bästa vägen. En person lutar sig ut för att hjälpa vännen i vattnet med hjälp av en krokig meterlång pinne.

Kanske tjänstgör käppen även som vandringsstav för balansstöd under de mer backiga partierna. De två personerna som samarbetar är båda orangeklädda med stickade mössor. En av personerna har en ryggsäck med liggunderlag fastspänt på ryggen medan den andra lagt av sig sin, eller går utan. Vattnet slingrar sig neråt i ett stenigt landskap, inramat av den gröna kortväxta fjälltypiska vegetationen.

Bilden är ett bevis på att det är livet med koppling till fjället och naturen som verkligen är betydelsefullt för familjen bosatt i Jämtland, eftersom de själva valt bilder. Frågan är om det är en produktion av en sanning som härstammar från en annan mer dominant diskurs, *marknadsdiskursen*, eller om det är ett motstånd till den samma. Frykman & Hansen (2009) berättar om en stark historisk koppling till landsbygden som lever kvar i Jämtland⁵. Så berättandet har länge anknutits till landsbygden men kanske visar upp sig på olika sätt, nu och då, genom bildspråket. Något som står klart är att naturen är en lokal tillgång som värdesätts högt. Fjället är ständigt återkommande i de insamlade bilderna och aktiviteter i naturen borde därmed vara en vanlig sysselsättning i vardagen för människor i Jämtland. Det är dock någon som enligt Wollin Elhouar (2014:134) bör ses som en nyckelsymbol

⁵ Se bilden ”Stadsliv”

för vardagslivets berättelse i glesbygd men har en tendens att förekomma oftare i själva berättelsen om vardagslivet än i det verkliga livet. I sådana fall får fjällbilder synas på grund av att de har en högre "statusställning" än andra aktiviteter kopplat till Jämtland vilket bygger på en norm som skapas av den dominerande diskursen. Foton på fjället är de som får synas, höras, och formar diskursen. Reproduktionen är kanske omedveten men tydlig. Relationen med natur och sina nära representeras genom fjället som symbol, vilket även kan styrkas av andra foton i materialet.

Anledningen till att jag fick ta del av fotot är ett svar på min fråga om att få se bilder som är tagna i Jämtland. Frågan inkluderar en implicit mening, vad är Jämtland för dig? Det informanten associerar till Jämtland grundar sig i föreställningar om verkligheten inom diskursen. Informanten vet vad vardag innebär, som skola, jobb, handling och så vidare, men vill visa det representativa Jämtland utöver denna beskrivning av vardagen. I en annan av de insamlade bilderna utspelade sig samma scenario, två på fjällvandring som hjälper varandra nedför en brant, och precis då togs kortet.

Det går inte för mig i denna analys undersöka hur bilder tagna i länet framställs av de som inte kommer från Jämtland, men något säger mig att skillnaden knappt skulle vara märkbar. Hur det talas om Jämtland påverkas så klart av berättelsen utifrån som nämnts tidigare ofta är genom ett exotifierande uttryck. Att därmed reproducera denna entydiga bild där relationer och fjäll står i fokus ger länet en unik prägel som får positiv respons genom kommunikationen och därmed återupprepas om igen. En cirkel som sluter sig. Med det sagt menar jag inte att aktiviteterna bara utövas för de utomståendes förväntningar, men som jag tidigare nämnt så handlar vi utefter de ramar som finns i diskursen omedvetet, en skapad betydelse och inte "verklig" (Winther Jørgensen & Phillips 2000).

Fjällturer kan ses ur ännu ett perspektiv, av att fly vardagen, och skapa en ny tillfällig vardag i naturen. Ett motstånd till tiden och rummets komprimering (Giddens 1981). Att fylla sin vardag med sådant som inte passar in i den vanliga vardagen, som liknar "alla andras" vardag med jobb, lämna barn på dagis, handla och vara ständigt tillgänglig. Även fast det till exempel finns mobiltäckning som världen kan göra sig påmind genom så är fjällvandring kanske det närmaste isolering du kan komma idag, om vi nu ska se isolering i naturen som en dikotomi till tid och rummets komprimering. Det är inte säkert att du träffar någon annan än ditt egna sällskap. Det går kanske inte att ringa, ta bilen hem eller handla fika på matvarubutiken. Valmöjligheter som ses självklara i nutidens vardag.

Alltså kan språket i bilden både ses som en anpassning till marknadsdiskursen men också som ett motstånd till detsamma. En diskurs som jag hellre kallar *kvalitetsdiskursen* med tanke på det fokus som ligger på att skapa livskvalité genom naturen och relationer men inte ur ett turistperspektiv utan snarare en rent egoistisk vinkel på diskur-

sen. En diskurs som även "Bygdegårdens öppna dörr" bygger på. Ett liv som är självvalt, med stolta människor som tyckts finna "något bättre" och mer naturligt liv än de som lever i staden.

5 Sammanfattande ord

Syftet med uppsatsen var att avtäckas de diskurser som omgärdar bilder av Jämtland. Jag började undersökningen i bilder ur turismens objektiv som berättade om vad jag benämnde som *marknadsdiskursen*, för att sedan gå vidare till "inlandsrörelsens" bilder som både talade om *marknadsdiskursen* men även gav motstånd till den samma. Till sist övergick jag till bilder från familjer boendes på landsbygden för att nå föreställningar om vardagen i inlandet och hur de förhåller sig till diskursen. Dessa bilder byggde vidare på *marknadsdiskursen* men gav också motstånd genom det jag kallar *kvalitetsdiskursen*.

Fotografier har en mening som produceras genom diskursen och dess sanningar, exempelvis hur Jämtland ska visas upp. Det i sin tur påverkar individens foton men också dess självbild. Jag har argumenterat för att foton som studieobjekt är ett rikt material då det inte går att förvränga, foton "ljuger" inte utan anpassas snarare till diskursen.

Det kritiska i diskursanalysen ser jag som glasögon för att tillkännage maktförhållanden inom och mellan diskurser. Makt över att definiera problematiserar bilden av Jämtland. Även representation som begrepp har hjälpt mig att definiera de symboler i vars innebörd jag tolkat diskursen. Alternativ till mitt tillvägagångssätt hade varit att göra pågående intervjuer när familjerna visade sina foton, men avgränsning samt syftet med uppsatsen matchar inte med den förvisso intressanta metoden.

I det som jag döpt till *marknadsdiskursen* finns en exotifiering av vad landsbygden ska vara. Landsbygden agerar som något unikt för att locka turister, vilket inte är något nytt. Samtidigt komprimeras mellanrummet av stad och land i "Ett naturligare liv" och "Fjäll-latte" och visar både hur staden kan vara lantlig men också hur landet influeras av staden. Den unika nischen som krävs för att locka människor till kommunen är just den naturnära, den lantliga småstaden. Det kanske är så att människor väljer att flytta till Jämtland på grund av det naturen har att erbjuda samt närheten till denna, det säger jag inte emot.

Kvalitetsdiskursen med fokus på relationer och natur ser jag som ett motstånd till komprimeringen av tid och rum. En gräns skiljer "Skoteravfall" med "Håll i dig på fjälltur" genom uttrycken i bildspråket

och vittnar om två olika diskurser, där *marknadsdiskursen* är en slags kommersialisering av *kvalitetsdiskursen*. Makten att definiera hur Jämtland ska visas i bild faller på *marknadsdiskursen*. Därmed måste *kvalitetsdiskursen* sättas i relation till *marknadsdiskursen* som producerar en viss typ av sanningar i ett ojämnliskt förhållande.

Jag har i uppsatsen även berört den historiska aspekten på människors relation till stad och land i Jämtland. Det kan vara så att maktförhållanden uppvisar sig likadant som tidigare, men där egentligen världen runt om har förändrats. Det som skett är att maktförhållandet anpassat sig till en ny situation. Samma maktförhållande kläs i en ny dräkt som baseras på glesbygdens tidigare strukturomvandlingar (jfr. Wollin Elhouar 2014). Frågan blir då, är det då en reproducering av maktförhållandet eller är det förändrat? (jfr. Fairclough 2001:33)

Sanningar inom en diskurs kan först när de blir upptäckta förändras. Mitt mål var att avtäckta de diskurser som fanns i bildspråket. Därmed var inte min mening att avslöja sanningar inom diskursen, men om jag bidragit till en bättre förklaring än diskursen själv tillhandahåller ses det som positivt för uppsatsens validitet (Fairclough 2010:8).

Att vara en attraktiv kommun och peka på sina fördelar är en situation som även andra bilder än turismbilder måste förhålla sig till. Pressen i att vara attraktiv grundar sig i en politik som förskjutit ansvaret och centraliserat makten med efterföljande nyliberala diskurs. Det har synts i materialet. I slutändan ligger alla bilder nära de säljande bilderna i *marknadsdiskursen*. En diskurs så stark att den reproduceras privat genom representativa symboler.

Hur representativ min uppsats är för regionen i det hela går att argumentera för. Den styrks genom bland annat Nilssons rapport (2014) men också via andra forskare som redogjort för liknande resultat (jfr. Frykman & Hansen 2009, Wollin Elhouar 2014). Jag är däremot medveten om att det är omöjligt att täcka alla typer av bilder från Jämtland men uppmuntrar vidare undersökningar inom området.

Värt att nämna är materialets brist på oväntade inslag med tanke på den homogena representationen av människor, både i utseende och kulturella normer. Den variation som fanns var endast åldersbunden.

Ett intressant ämne att undersöka vidare vore den nationella politikens påverkan av kommuners bildframställningar och jämföra dessa med olika nationella politiska situationer. Färöarna är ett exempel på en plats som har ett annat politiskt scenario än uppsatsens exempel, alltså inte lika centraliserad. Även andra glest bebodda platser med varierande utgångsläge skulle vara intressant att undersöka vidare. Hur påverkas bildspråket i foton från Färöarna jämfört med Jämtland på grund av den politiska skillnaden? Här är Sune Jonsson ett bevis på att landsbygden inte behöver framställas via ett turistiskt perspektiv, vilket snarare är en sanning som skapats inom den nuvarande dominerande diskursen.

Referenser

Källor och Litteratur

- Backteman, Frida & Östman, Stina (2009). *Platsmarknadsföringens roll för kommuner: en fallstudie av Luleå, Skellefteå och Umeå kommuns arbete med platsmarknadsföring*. Luleå: Luleå tekniska Universitet
- Ek, Richard & Hultman, Johan (red.) (2007). *Plats som produkt: kommersialisering och paketering*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Fairclough, Norman (2010). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. 2. edition. Harlow: Longman
- Fairclough, Norman (1989) *Language and power*. London: Longman
- Fairclough, Norman (2001). *Language and Power*. 2nd edition. London: Longman
- Frykman, Jonas & Hansen, Kjell (2009). *I ohälsans tid: sjukskrivningar och kulturmönster i det samtida Sverige*. Stockholm: Carlsson
- Giddens 1981. *Time-Space Distanciation and the generation of Power, A Contemporary Critique of Historical Materialism: Power, Property and the State*. London: Macmillan.
- Gustafsson, Ellinor (2001). *Att gestalta sin hembygd. Aspekter på bygdefotografen Petrus i Vråa och fotografen Sune Jonsson*. C-uppsats i konstvetenskap Institutionen för konstvetenskap, Umeå universitet
- Hall, Stuart (red.) (1997). *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: Sage
- Hansen, Kjell (1998). *Välfärdens motsträviga utkant: lokal praktik och statlig styrning i efterkrigstidens nordsvenska inland*. Diss. Lund : Univ
- Inland* [Utställning]. Jamtli, Murbergets Läns museet Västernorrland, Norrbottens Museum, Sällskapet Sune Jonssons Vänner, Västerbottens Museum. www.inland.se (Hämtas 2015-04-20). Utställning 15/2-26/4 2015 i Östersund
- Jonsson, Sune (1986). *Hemnavid: bilder*. Stockholm: LT
- Jämtland Härjedalen Turism, *Leva i Jämtland Härjedalen- med livskvalitet i fokus*. <http://jamtland.se/index.php/se/leva-i-jamtland-harjedalen> (Hämtad 2015-05-27)
- Kotler, Niel G. & Kotler, Philip & Kotler, Wendy I. (2008). *Museum marketing & strategy*. 2nd edition, Designing Missions, Building Audiences, Generating Revenue & Resources. San Francisco: A Wiley Imprint
- Kotler, Philip (1999a). *Kotlers marknadsföring: att skapa, vinna och dominera marknader*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi

- Kotler, Philip (red.) (1999b). *Marketing places Europe: how to attract investments, industries, residents and visitors to cities, communities, regions and nations in Europe*. New ed. London: Financial Times Management
- Leo, Patric & Jonsson, Sune (2014). *Sune Jonsson: Livstycken*. Förlaget Max Ström
- Lindelöf, Karin S. (2006). *Om vi nu ska bli som Europa: könsskapande och normalitet bland unga kvinnor i transitionens Polen*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet
- Lgh+bil+allt jag har och äger (2014) [Film]. Producent: Clara Bodén
- Mitchell, W. J. T. (1994). *Picture theory: essays on verbal and visual representation*. Chicago: Univ. of Chicago Press
- Morgan, Nigel & Pritchard, Annette (1998). *Tourism, promotion and power: creating images, creating identities*. Chichester: Wiley
- Nilsson, Birgitta (2014). *Vad är grejen med Jämtland? Samhällstrender som påverkar regionens attraktivitet och regionsutveckling*. Rapport: Regionförbundet Jämtlands län
- Nordström, Z Gert (1984). *Bildspråk och bildanalys*. Stockholm: Bokförlaget Prisma
- Pettersson, Robert (2002). *Turism - hot eller möjlighet för den samiska kulturen: slutrapport för projektet "ökad kunskap genom turism"*. Östersund: European Tourism Research Institute (ETOUR)
- Richardson, John E. (2007). *Analysing Newspapers: An Approach from Critical Discourse Analysis*. Basingstoke [etc.]: Palgrave Macmillan.
- Sontag, Susan (1973). *Om fotografi*, översättning Boo Cassel (1981). Stockholm: P. A. Nordstedt och Söners förlag
- Sällskapet Sune Jonssons Vänner*. www.sunejonsson.se (Hämtad 2015-04-28)
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur
- Wollin Elhouar, Elisabeth (2014). *Tillhör vi Sveriges framtid?: en etnologisk studie av vardag och hållbarhet i norrländsk glesbygd*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet